

כסף וזהב כשכר עבודה

(שמות ג, כא)

וַנְתַּתִּי אֶת חַן הָעַם הַזֶּה בְּעֵינֵי מִצְרַיִם

בפרשתנו¹ אומר הקב"ה למשה: "ונתתי את חן העם הזה בעיני מצרים". מסביר המדרש²: "אני עתיד לעשות אתכם לחן בעיני מצרים, כדי שישאילום וילכו מלאים. כדי שלא יהיה פתחון־פה לאברהם אבינו לומר: 'ועבדום ועינו אותם' – קיים בהם; 'ואחרי־כן ייצאו ברכוש גדול' – לא קיים בהם".

ההנמקה "שלא יהיה פתחון־פה לאברהם" מעוררת תמיהה – וכי רק כדי שלא לתת 'פתחון־פה' לאברהם צריך הקב"ה לקיים את אשר הבטיח?! לכאורה עליו לקיים זאת בגלל ההבטחה עצמה, שכן "לא איש אֶל־ויכזב"³!

עונש למצרים

ביאור העניין:

הכסף והזהב שלקחו בני־ישראל מהמצרים נועד להשיג שתי מטרות: להעניש את המצרים – ולתת שכר לבני־ישראל על עבודתם⁴. השאלה היא, איזו משתי המטרות היא העיקרית: האם העיקר הוא להעניש את המצרים, אלא שבתוך כך גם מעניקים שכר לישראל; או שהעיקר הוא לתת שכר לבני־ישראל, ועושים זאת עם שמענישים את המצרים.

הגמרא⁵ מספרת, שבזמן אלכסנדר מוקדון באו בני מצרים בטענה, שעם־ישראל צריך להשיב להם את הכסף והזהב שלקח מאיתם בצאתו ממצרים. על כך השיב

(1) ג, כא.

(2) שמות רבה פרשה ג, יא.

(3) בלק כג, יט.

(4) ראה פרשת דרכים דרך מצרים דרוש חמישי.

(5) סנהדרין צא, א.

להם גביהא בן-פסיסא, נציג היהודים: "תנו לנו שכר-עבודה של שישים ריבוא ששעבדתם במצרים". מתשובה זו נראה, שה"רכוש גדול" שהוציאו בני-ישראל ממצרים, היה בבחינת 'שכר-עבודה' על עבודתם.

לַתַּת בְּרִצּוֹן

עתה יובן למה נטילת הכסף והזהב הייתה צריכה להיות דווקא על-ידי "ונתתי את חן העם". מצד עצם הבטחת הקב"ה "ואחרי-כן יצאו ברכוש גדול", הייתה העברת הכסף והזהב לידי ישראל יכולה להיעשות גם בדרכים אחרות, ולא-דווקא ברצונם של המצרים; אך כדי "שלא יהיה פתחון-פה לאברהם אבינו", היה הדבר צריך להיעשות דווקא ברצונם של המצרים:

מצד שלמות הצדק והיושר כלפי אברהם אבינו, רצה הקב"ה שמתן השכר לבני ישראל יהיה גלוי באותה מידה שהעבדות הייתה גלויה. כשם שהכול ראו שבני ישראל היו עבדים, כך רצה הקב"ה שהכול יראו שהמצרים, ברצונם ובבחירתם, נותנים לבני-ישראל את ה"רכוש גדול". לכן נתן את חן העם בעיני מצרים, כדי שברצונם ייתנו לעם-ישראל את כספם וזהבם.

מַטְרַת הַגְּלוּת

בתורת הקבלה והחסידות⁶ מוסבר, שה"רכוש גדול" שהוציאו בני-ישראל ממצרים התבטא (בפנימיות העניינים) בניצוצות הקדושה שהיו טמונים שם. על ידי עבודתם במצרים, גאלו והעלו היהודים את הניצוצות האלוקיים הללו.

על-פי מה שהוסבר לעיל מוכן, שהמטרה העיקרית בגלות מצרים הייתה טובתם ושלמותם של בני-ישראל, ולא העלאת הניצוצות כשהיא לעצמה. על-ידי הגלות זכו הם עצמם להתעלות, תוך-כדי העלאת ניצוצות הקדושה. וזו הייתה מטרת הגלות.

(לקוטי שיחות כרך בא, עמ' 10)

6 ראה לקוטי תורה לאריז"ל (ריש פרשת תצא) בכיזור מצוות 'לא תשוב מצרימה'. תורה אור בא סג, וראה באריכות לקוטי שיחות כרך ג, עמוד 823 ואילך.